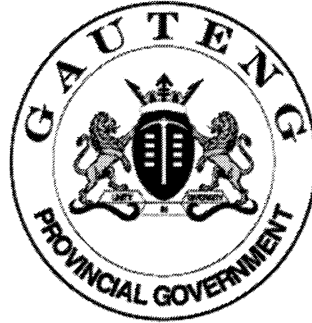

**SENIOR CERTIFICATE
EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN**

**OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER**

2004

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO MAHARENG**

(Pampiri ya Pele)

SG

930-2/1

6 pages

SESOTHO SECOND LANGUAGE SG: Paper 1

**COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI**

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
TLHAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG

SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO MAHARENG
(Pampiri ya Pele)

NAKO: dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO:

- Araba dipotso kaofela ka Sesotho
- Nomora dipotso ka nepo
- Fana ka mosebetsi o makgethe

KAROLO YA A
TEKOKUTLWISISO

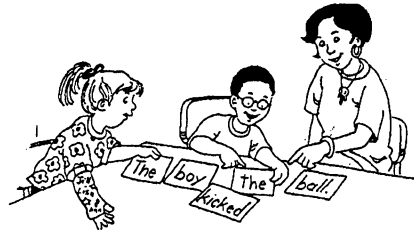
POTSO 1

Bala ditaba tse latelang hore o tle o tsebe ho araba dipotso.

Bana ke batho ba bohlokwa maphelong a rona. Ke na le motjhana eo lebitso la hae e leng Lebohang Kgothatso Neo. Ke ngwana e motle ka tsela e makatsang. O dula a thabile ka mehla. O hlahile ka kgwedi ya Mmesa 1998. Ha jwale o dula Meadowlands empa habo ke Weldevrede Park. Ke ngwana ya tshabanang le serame, mohlomong lebaka ke hore o hlahile e le mariha. Lebitso la Lebohang ke la ntatae athe la Neo ke la mmae. O hlahile ka mora lefu la ntataemoholo yaba o fumana lebitso la Kgothatso. Ngwanenwa ke lethabo maphelong a rona.

Ha se Lebohang feela eo a leng bohlokwa ho nna. Bana kaofela. Baahi ba Afrika Borwa ba hlokomela bana ba bona. Re na le Mandela's Children Fund e sebetsang ka ditlhoko tsa bana. Makgotleng a dinyewe ho se ho entswe mekutu ya ho hlokomela hore bana ba sireletswa ha ba tliilo fana ka bopaki. Batho ba hlekefetsang bana ba se ba fumantshwa kotlo e boima. Ako shebe fahleho sena. Na ebe ho ba jwang ho wena ha o se hlekefetsa. Le pela Modimo o moetsadibe e moholo. Ke utlwa ho thwe le dikokonono tse ditjhankaneng di hloile batho ba tshwaretswang ho hlekefetsa bana. Bana ba tshwanetse ho phela ka bolokolohi.

Ako bone ka moo ba leng batle ka teng!
Ba bapala ka bolokolohi, ba thabile, ha ho letho le ba sitisang ntle le bana ba tletseng ditshila ka dikelellong tsa bona.
Ha o tshaba o tshabe molotsana ya shebileng ngwana ka ihlo lesele.

Bana ba robalang mebileng, le bona ke ba rona. Ba hloka mofuthu le lerato la rona ka nako tsohle. Kajeno ho a bata, lehlwa le kgethehile tulong tse kang boQwaqwa le Natala. A ko nahane feela hore ba robetse jwang, kae. Ha e ne e se ka mekgatlo

e kang Salvation Army le Council of Churches ba ne ba ilo bolawa ke serame. Ba bang ba rona ha ba utlwele bana bana bohloko, ba re ba etsa ka boomo. Ba bang ba bona ba balehile hobane ba ne ba sotlwa, setjhaba se sa re letho ka ketso tsa mofuta oo. Ba teng ba balehisitsweng ke botlokotsebe mahabo bona, empa le teng hobane ke bana, ba hloka tataiso ya rona re le setjhaba. Mebileng mona ba a hlekefetswa, ba a tshwarwa, ba ja dithethefatsi ba be ba qetelle e se e le dihole, dihobo kapa ditlokotsebe tsa maemo a hodimo. Ako ipotse feela hore motho ya kgonang ho phela mebileng, a phela, a ja, a nwa hore ke ya bohlale hakae? A ka o tsietsa wa sala o swabile!

A KO BONE KA MOO BANA BANA BA THABILENG KA TENG!

Setjhaba se hlompang bana ba sona se qetella se na le bana ba holang hantle, bao e tla bang baetapele ba se nang sekgobo ka baka la tshwaro eo ba tswang ho yona. Ha ho thwe e kojwa e sa le metsi, ha ho bolelwe hore ho be ho se ho sotlwa ka bana bitsong la tataiso. Lebohang o na le bomotswala ba bangata bao e reng ha ba bapala mmoho o bone lethabo feela mahlong a bona. Ke bo Unathi, Njabulo, Tiisetso, Refiloe, Nozi jj. Ha ba hloke ho kgeswa ke batho ba kang bana.

1.1 Araba ka EE kapa TJHEE!

- 1.1.1 Lebohang ke ngwana ya phelang a le mong.
- 1.1.2 Bana ke bana, ba hloka lerato e seng hlomphe.
- 1.1.3 Ditlokotsebe kaofela tse tjhankaneng ha di natse tshireletso ya bana.
- 1.1.4 Ke toka ho tlohela bana ba hola ba lokolohile.
- 1.1.5 Bana ba sa kgesweng ba hola e le ditlokotsebe.
- 1.1.6 Lebohang o na le dilemo tse nne.
- 1.1.7 Mongodi o rata Lebohang feela.

(7)

- 1.2 Ke diketso dife tse PEDI tse entsweng ke baahi ba Afrika Borwa tse bontshang hore ba rata bana ba bona? (4)
- 1.3 Fana ka mabitso a mekgatlo e MMEDI, e bontshitseng ho tsotella bana ba robalang mebileng nakong eo ho neng ho bata haholo. (4)
- 1.4 Hobaneng mongodi a re bana ba robalang mebileng ba bohlale? Fana ka ntlha tse PEDI. (4)
- 1.5 Ho bolelwang ka; “e kojwa e sa le metsi”? (2)
- 1.6 Qolla polelo e pakang hore bana ba phelang mebileng ba bohlale hoo ba ka o qhekanyetsang o ntse o shebile. (2)
- 1.7 Ka dintlha tse THARO feela hlalosa botho boo o bo bonang ho mme ya hlahellang setshwantshong sa ho qetela. (6)
- 1.8 Lebitso la Kgothatso le fana ka moelelo ofe bophelong ba Lebohang le ba habo? (2)
- 1.9 Hlalosa se bolelwang ke mantswe ana:
- 1.9.1 dikokonono
 - 1.9.2 hlekefetsa
 - 1.9.3 kgeswa
 - 1.9.4 bomotswala (4)

MATSHWAO A KAROLO YA A: [35]

KAROLO YA B

KAKARETSO

POTSO 2

Akaretsa ditaba tse latelang ka ho qolla dintlha tse LESHOME tsa bohlokwa.

Dilemong tsena re se re phela ka tlasa kगतello ya mahloko a kotsi, a bolayang. Mahloko ana a se a atile haholo. Mahloko ana ha a kgethe, a bolaya morena le mofo, morui le mofutsana, moruti le mohetene, ngwana le ntatae. Leha mahloko ana e le a bolayang, batho ba na le hona ho a qoba. Mahloko ao ke buang ka ona ke kankere, lefu la tswekere, lefu la pelo, “high blood pressure,” phamokate jj.

Dipetlele matsatsing ana ho se ho atile batho ba tshwerweng ke mahloko ana. Ha o kene kamoreng ya batho ba tshwerweng ke kankere o hlomoha pelo. Batho bana ba fedile, ba fokola mmeleng. Ha o kena ka wateng ena eka o ka lla ke bopelohlomohi. Ho tse ding diwate o fumana ba tshwerweng ke mahloko a bakilweng ke ho ba teng ha kokwanahloko ya bosollahlapi mmeleng ya bona. Ba bang ba a hohlola, ba bang ba a tsholla athe ba bang he ba fedile le melomo e tletse diso. Ho boima ho bona ho ja, ho nwa, ho tsamatsamaya ka ntle.

Dikgohlopo! Tsena he di ka re thusa ho qoba mafu a mangata. Mmuso o fana ka tsona

mahala. Bophelo ba motho bo ka ba tlasa tshireletso ha feela ba ka tseba hore polasetiki ena e ka ba molemo ha kae maphelong a bona. Moo ke sebetsang re di phaka monyako hoseng, motsheare le mantsiboya. Ha ho motho ya ka llang ka hore ha di fumanehe. Le tsa basadi di se di le teng. Basadi ba ntseng ba nkelwa diqeto ke batho ba sa batleng ho phela ke bona e leng dithotho. Bophelo ke ba hao kahoo bo sireletse ka hohle hoo o nang le hona. Bo "ha o nthata o ka etsa tjena".....ke babolayi ba baholo bao.

Sekarete! hana se re etsetsang e ntle maphelong a rona? Mosi ona oo o o hulang letsheare kaofela o isa timelong. Ho monate ha kaakang ho pakutsa o sa natse ditlamorao tsa ketso eo. Banna ba di bapatsang ba batle hoo o ka etsang ketso ena e le ha o leka ho tshwana le bona. O tsuba "at your own risk". Na ebe molaetsa oo ha o o bala ho ba jwang ho wena? Ho nna ke letswalo feela. Ha o sheba seiponeng o bona melomo e fetohileng, e seng e le metsho ka baka la mosi. Ba bang ba se kopanya le jwala. Bao bona he! Difahleho tsa bona di pheta dipale. Le ha ho se ho thwe pelo ya hao e phetse, ena tshotlo e ke ke ya e emela. Ri! Fatshe. Molato e se e le eng? O loilwe.

Dijo tseo re di jang le tsona di kotsi. E be sale re ja mafurafura re sa kgathalle moo a fellang teng. Dijo tse mafura di monate, empa di kotsi. Ke ye ke utlwe ho thwe motho ke "what he/she eats" O disodiso sefahlehong___ke 'chocolate', o mmele o moholo----ke 'dichips', o sebotho---- ke jwala. Batho ba bangata ha ba rate meroho le ditholwana, empa di a thusa hobane di thusa ho aha masole a mmele. Metsi le ona a bohlokwa mmeleng ya rona. Ha o nyorilwe, nwa metsi.

MATSHWAO KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C

THUTAPUO

POTSO 3

Sheba setshwantsho se latelang ka kelohloko hore o tle o tsebe ho araba dipotso tse tla latela.

3.1 Qolla ketso tse NNE tse etsahalang setshwantshong sena.

4x1=(4)

Phetla

- 3.2 Sebedisa maetsi ao o faneng ka ona ho 3.1 ha nngwe ho bopa dipolelo tse NNE ho makgathe a latelang:
- 3.2.1 lekgathe letlang
 - 3.2.2 lekgathe lephethi
 - 3.2.3 lekgathe lejwale
 - 3.2.4 lekgathe lefitile 4x2=(8)
- 3.3 Bana ba apere diphahlo tse ntsho le tse tshweu.
- 3.3.1 Qolla mantswe a MABEDI a sebedisitsweng e le **makgethi**. 2x2=(4)
 - 3.3.2 Qolla **moetsi le motsuwa** polelong e ka hodimo. 2x2=(4)
 - 3.3.3 “Diphahlo” ke lebitso la **sehlopha** sefe? 1x2=(2)
 - 3.3.4 Ke lentswe lefe le sebedisitsweng e le **lekopanyi**? 1x2=(2)
- 3.4 Fana ka **mahlalosi** a dipolelong tse latelang
- 3.4.1 Bana ba dutse mmateng o moholo (1)
 - 3.4.2 Bana ba fihlile ba thabile sekolong 2x1=(2)
 - 3.4.3 Titjhere e fihlile ka nako, pele sekolo se kena 2x1=(2)
- 3.5 Bana ba ithuta thuto ya saense
- 3.5.1 Isa polelo e ka hodimo ho **sekao tlwaelo** (2)
 - 3.5.2 Tlosa lebitso, sebakeng sa lona o ngole **leemedi** (2)
 - 3.5.3 “Thuto ya saense” ebe polelwana ena e supa lerui kapa leamanyi? (2)
- [35]**

MATSHWAO A KAROLO YA C: [35]

MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 80